

“**Transylvanian Review**”, vol. XXII, Supplement no. 2, 2013. Romanian Academy, Center for Transylvanian Studies. Cluj-Napoca, 318 p. (*Economic and Social Evolutions at the Crossroads of the World-System. Eastern and Central Europe from the Early Modern Age to the Twentieth Century*). Edited by Iosif-Marin Balog, Rudolf Gräf, Cristian Luca.

Revista „Transylvanian Review”, editată de Centrul de Studii Transilvane din Cluj al Academiei Române, a devenit în ultimele două decenii o prezență prestigioasă, în același timp utilă, în viața științifică din România și din întreaga Europă. Studiile de dimensiuni moderate, publicate într-o limbă de largă circulație internațională, asigură cercetătorilor și publicului cititor o instructivă privire de ansamblu asupra subiectului de care este preocupat. Faptul că fiecare număr al revistei se concentrează din punct de vedere tematic pe un anumit domeniu al realității sociale sau culturale face revista și mai accesibilă, în același timp funcțională. Tomul de revistă pe care îl avem în vedere se înscrie în aceste coordonate generale, pe deasupra trebuie precizat că el se axează pe o dublă interferență: una spațială, iar cealaltă temporală. Conexiunea spațială se reafirmă din punct de vedere tematic între coordonatele Europei Centrale la intersecție cu Europa Răsăriteană; cea temporală, prin succesiunea secolelor de modernizare a continentului european, începând cu secolul al XVI-lea și până la cuprinderea României în Uniunea Europeană. Într-o scurtă notă asupra ediției, această interconexiune este extinsă de la spațiul și timpul istoric românesc și central-european la cel continental – ba chiar mondial – de către editorii volumului (Iosif-Marin Balog, cercetător științific principal la Institutul de Istorie „George Barițiu”, Rudolf Gräf, profesor la Universitatea „Babeș-Bolyai”, și Cristian Luca, profesor asociat la Universitatea Dunării de Jos, Galați). Se precizează – printre altele – că cinci studii din volum au fost elaborate în cadrul unui proiect POSDRU care țintește evoluția Transilvaniei între anii 1850-1867. Nu este o perioadă prea extinsă ca durată, cu toate acestea ea a prilejuit numeroase prefaceri ale sintagmei imperiale habsburgice într-o societate puternic fragmentată din punct de vedere etno-confesional. Studiul lui Lóránd Mádly relevă maniera în care experimentele de drept constituțional ale Curții imperiale au ținut seamă de pretențiile formulate de structurile naționale active în perioada neoabsolutistă și de manifestările timide de liberalism, cu scopul de a realiza un cadru funcțional de orânduire de stat. Aceste încercări se înscriu concomitent în binomul Centru (Viena) versus Periferie (Transilvania și compartimentele ei etnice). Binomul Centru-Periferie s-a menținut însă și în domeniul politicii economice exercitate de Curtea de la Viena în Transilvania între anii 1850-1867, după cum reiese din studiul elaborat de Iosif-Marin Balog. Asemenea constatări au mai fost formulate, dar curiozitatea iscoditoare și aspirația spre profunzime și precizie a cercetătorului Iosif-Marin Balog îl îndeamnă să răscolească cu multă asiduitate arhivele de la Viena spre a afla noi valențe ale realității social-economice complexe din Transilvania. Complexitatea stărilor de fapt ardelenice nu reprezintă însă decât o mică parte dintr-un fenomen etno-confesional mult mai amplu care caracteriza întregul imperiu multinațional. Elitele fiecărei națiuni înglobate cu forța în structurile imperiale puteau alege între loialitate-contestație revendicativă și răzvrătire față de Curtea de la Viena. În acest context, studiul lui Horațiu Bodale prilejuiește o interesantă abordare comparativă între elitele românești din Transilvania și structurile de putere ale italienilor din regatul Lombardia-Veneția în ce privește reacția atitudinală față de politica vieneză.

Rămâne între limitele cronologice ale anilor 1850-1867 Nicolae Teșculă, atunci când prezintă evoluția sistemului bancar și de credit la sașii din Ardeal. Și în acest domeniu este vizibilă tranziția de la tradiție la modernitate, în cazul unor forme de solidaritate socială, inițial organizate pe principiul „Toți pentru unul și unul pentru toți”, pentru a se ajunge ulterior la cooperativele de credit de tip Raiffeisen sau Schulze-Delitzsch. Forma superioară de modernitate și eficiență o asigură însă băncile întemeiate de sași la Sibiu și Brașov, sub forma societăților pe acțiuni. Nucleul solidarității umane și al mobilizării sociale îl reprezintă însă familia, conform studiului întocmit pe această temă de Vlad Popovici, având în vedere relațiile de rudenie din interiorul elitei românești din Transilvania între anii 1861-1900.

„Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca”, tom LV, 2016, p. 463-466

Istoria ecleziastică a fost timp de multe decenii neglijată înainte de anul 1990, în special în ce privește biserica greco-catolică din Transilvania, deși este binecunoscut rolul pe care l-a jucat în păstrarea ființei naționale românești. Volumul de față reiterează cercetările asupra elitelor ecleziastice românești printr-un mănunchi de studii care prezintă evoluția evenimentelor până la primul război mondial, inclusiv. Accentul cade asupra Bisericii greco-catolice, iar Mirela Popa-Andrei și Diana Covaci prezintă promovarea elitelor de către episcopiile de la Oradea și Blaj dintr-o perspectivă comparativă. Formarea și instruirea corpului clerical greco-catolic român sunt avute în vedere și de Ioana Mihaela Bonda, atunci când relevă rolul studiilor teologice efectuate la Roma în formarea profilului spiritual al preoțimii în a doua jumătate a secolului XIX. Cu toate acestea, Biserica greco-catolică românească își rezerva o anumită autonomie față de Roma, la care se raporta și întreaga Biserică catolică din Ungaria, după cum constată Cecilia Cârja că se derula viața ecleziastică la începutul dualismului austro-ungar. Dar procedee specifice de selecționare și promovare a elitelor ecleziastice pot fi decelate în cazul Mitropoliei de la Blaj până la sfârșitul Primului Război Mondial, așa cum reiese din studiul elaborat de Ana Victoria Sima. Toate aceste studii sunt relevante și încearcă să reconstituie în mod fidel în primul rând viața instituțională a Bisericii greco-catolice, așa cum reiese din documentele oficiale. Mărturiile personale ale unor demnitari bisericești pot întregi în bună măsură prin detalii semnificative percepția oficială a vieții ecleziastice. Ca atare, jurnalul personal al canonicului Ioan Boroș de la dioceza greco-catolică din Lugoj are o valoare documentară primordială, după cum constată Nicolae Bocșan și Ion Cârja, cunoscuți specialiști în istorie bisericească. Dincolo de latura informațională, acest jurnal are calitatea de document uman relevant pentru mentalitățile predominante ale clericilor români din timpul epocii dualiste.

Viața bisericească oferă un anumit echilibru spiritual, dar nici sănătatea trupească nu putea fi neglijată, iar elitele dispuneau de mijloacele materiale necesare pentru a se trata și a se relaxa, după cum reiese din studiile temeinic argumentate publicate de Oana Habor și Constantin Bărbulescu. Ele oferă detalii de-a dreptul captivante despre turismul balnear și activitatea medicilor români în secolul XIX.

Toate aceste materiale științifice publicate în prima parte a numărului de revistă înfățișează diversitatea realităților ardelenesti pe mai multe paliere până la sfârșitul Primului Război Mondial. Cel de al doilea segment al revistei este mai precis delimitat din punct de vedere tematic pe probleme economice și sociale, în schimb realizează un impresionant salt temporal de circa o jumătate de mileniu, de la începuturile economiei bănești în secolul XVI și până în zilele noastre, când factorul monetar deține un rol regulator predominant în conjunctura internațională. Ele se centrează pe navigația fluvială și comerțul portuar la Dunăre, având în vedere că majoritatea autorilor provin de la Universitatea Dunării de Jos din Galați. Cristian Luca învederează o temeinică informație documentară, provenind inclusiv din arhivele de la Veneția, în articolul său despre comerțul exterior al Moldovei în ultimele decenii ale secolului XVI. După cum reiese, comerțul cu vinuri din Creta în tranzit către Polonia a antrenat negustorii venețieni în repetate operațiuni de această natură. Această temă este reluată la o scară cronologică și spațială mai largă de Cristian Nicolae Apetrei, care prezintă comerțul de tranzit al Moldovei cu vinul de Creta pe o durată mai lungă a secolului XVI. Ambele expuneri evocă o anumită înrudire metodologică cu vestitele scrieri ale lui Fernand Braudel despre comerțul maritim și fluvial. În schimb, George Enache încearcă să găsească termeni de comparație pentru rolul Dunării de Jos în comerțul internațional, pornind de la aserțiunile ideologice ale lui Ștefan Zeletin. Consideră că în epoca modernă unele similitudină, dar și contraste, oferă fluviul Rio de Plata din America Latină. Aceste concluzii sunt parțial confirmate de studiul lui Constantin Ardelean despre navigația pe Dunărea de Jos între anii 1829-1853, care constată o creștere numerică semnificativă a vaselor provenind din Imperiul Austriac. Comerțul internațional la gurile Dunării se dezvoltă însă impetuos până în epoca interbelică, după cum afirmă Arthur Viorel Tuluș, în contextul rivalității germano-britanice privind controlul asupra circulației de mărfuri din punct de vedere geopolitic. Continuă să se miște pe largi spații geografice și studiul elaborat de Pompei Cocean, Sorin Filip și Nicoleta David, întrucât se referă la cursul mijlociu al Dunării și întregul bazin intra-carpatic, atunci când pune în discuție coeziunea teritorială a complexelor spațiale transfrontaliere, în primul rând a entităților dintre România și Ungaria. Puncte de vedere noi puțin uzuale evocă materialul

științific publicat de Gheorghe Iacob și Luminița Iacob cu privire la recenta criză economică din România, izbucnită în anul 2008, pe care o compară cu criza din anii 1929-1933. Pe lângă aceasta, o abordează din perspectivă psihologică, ceea ce asigură o notă cu totul originală registrului de interpretare.

Toate aceste studii urmăresc evoluțiile social-economice pe termen lung, dintr-o perspectivă procesuală. Găsim însă în partea a doua a tomului de revistă și abordări de tip evenimential, cum ar fi abolirea servituții feudale a țăranilor din România în anul 1864, impusă de Alexandru Ioan Cuza și Mihail Kogălniceanu. Despre acest moment crucial al evoluției sociale românești s-a scris în numeroase rânduri și până acum, dar punctele de vedere exprimate de eminentul profesor José Diaz-Diego, cadru didactic la mai multe universități din Chile și Spania, exprimă nuanțe interpretative inovatoare. Tot astfel, despre Tratatul de pace de la Buftea din 24 aprilie 1918 s-au publicat multe studii, dar Constantin I. Stan aduce la vedere noi documente de arhivă care clarifică raporturile economice dintre România și Puterile Centrale, în caz că prevederile tratatului ar fi fost aplicate pe termen lung.

Focalizarea tematică pe probleme economice, alături de diversitatea ideatică relocată pe rolul social al elitelor și relațiile dintre centrul imperial și periferia provincială asigură audiența unui public larg de cititori, intenție mărturisită și de editorii prestigioși ai acestui număr de revistă.

Ludovic Báthory

„Südost-Forschungen. Internationale Zeitschrift für Geschichte, Kultur und Landeskunde Südosteuropas”. Im Auftrag des Instituts für Ost- und Südosteuropaforschung. Geleitet und herausgegeben von Ulf Brunnbauer und Conrad Clewing. Band 72, 2013, De Gruyter Oldenbourg Verlag, 2014, X+660 p.

Fiind o apariție deja consacrată în spațiul istoriografic din Europa Centrală, această revistă constituie de mai multe decenii una dintre cele mai respectate publicații în domeniul istoriei acestei regiuni, publicând contribuții preponderent în limba germană, redactate de către specialiști din mai multe țări, cu o structură împărțită în patru secțiuni.

Prima secțiune, „Studii”, cuprinde materiale având diferite teme și întinderi, fiind deschisă de Andrea Anita Széll, cu un material despre continuitate și discontinuitate în tiparul clujean al secolului al XVI-lea, prezentând elementele istorice ale apariției primelor tipografii pe la mijlocul secolului amintit, stilurile tipografice utilizate, tematica volumelor tipărite sau personalitățile care au activat în domeniu, activitatea tipografică a acestei perioade contribuind la conturarea limbii maghiare literare în epocă. Politica privind căile ferate, dusă de Imperiul austro-ungar în Bosnia și Herțegovina este tema studiului semnat de către Dževad Juzbašić; este vorba despre expansiunea liniilor ferate spre Balcani, expansiune ale cărei antecedente sunt urmărite de către autor pe baza bibliografiei de specialitate, în condițiile permise de către acordurile internaționale. Construcția acestora este urmărită în timp și ilustrată cu hărți, fiind oferite și date legate de deschiderea fiecărui tronson de cale ferată. Rămânând în spațiul Bosniei-Herțegovina, următorul material, semnat de către Alexander Zäh, tratează arhitectura orientală ca expresie a programului oficial de construcții al guvernământului imperial și regal din această țară, parte a Imperiului din 1879; sunt surprinse detaliile organizatorice ale programului de construcții, inventariate cele mai importante edificii (primării, gări, școli de diferite feluri, moschei, sinagogi, băi, hoteluri și locuințe); planșele color atașate sunt menite să sublinieze liniile comune ale stilului arhitectural tratat. Corupția din prima Iugoslavie (1918-1941) este tratată în studiul semnat de Klaus Buchenau; definind trăsăturile generale ale corupției și teoriile legate de aceasta, autorul tratează Primul Război Mondial ca pe o cezură în existența corupției în acest spațiu dar și corupția ca un produs al modernității în guvernarea sârbească din secolul al XIX-lea, ilustrând și unele cazuri celebre și procese de corupție din întreaga perioadă analizată. În cel de-al Doilea Război Mondial au avut loc multe schimbări drastice în fosta Iugoslavie, precum strămutarea

germanilor din Gotschee (1941-42), analizată de către Mitja Ferenc; mare parte a celor 12.500 etnici germani de aici s-au așezat în zonele limitrofe ocupate de armata germană, averile acestora, lăsate în urmă, au fost însă sechestrate, în general fără a se face o evaluare, fiind analizate aici și urmările economice și demografice ale acestei strămutări a populației. Următorul material, semnat de către Nataša Mišković, *Tito, Nehru, Hrușcirov și răscoala populară din Ungaria din 1956: Managementul crizei fără blocuri în Războiul Rece*, analizează modul în care șefii statelor nealiniat, care nu erau membre ale „blocului” socialist au luat atitudine față de evenimentele din Ungaria; sunt analizate raporturile lui Hrușcirov față de aceștia și modul în care au reacționat și au încercat să facă un management al crizei pe perioada revoluției ungare.

Următoarea secțiune, „din cercetarea privind Europa de Sud-Est”, conține contribuții ale membrilor Institutului și ai altor specialiști din domeniu. În primul material, Karl Kaser pune întrebarea, dacă „turnura vizuală”, ca expresie a epocii digitale, va avea loc sau nu în cercetarea Europei de sud-est. Răspunsul său pozitiv la această întrebare este motivat prin preocupările pentru cercetarea vizualului, a artelor sau antropologiei vizuale, a mediilor vizuale (film, fotografie, televiziune), care încă nu sunt conturate instituțional dar sunt promițătoare. Michael Schmidt-Neke prezintă, în următorul material, cercetările legate de Albania în cel de-al treilea Reich; și în aceste condiții au avut loc preocupări legate de limbă, literatură, istorie, etnografie, desigur și raseologie; sunt evocați specialiștii acelei perioade, instituțiile care au activat, dar și relativa marginalizare a temei. Ulf Brunnbauer punctează o scurtă agendă a cercetării istoriei muncii în Europa de sud-est, un proiect în curs în cadrul Institutului, apoi Stefano Petrunaro prezintă un studiu în limba engleză, „*The Fluid Boundaries of Work. Some Considerations regarding Concepts, Approaches, and South-Eastern Europe*”, tot o contribuție în domeniul istoriei muncii, în care prezintă gradientele acestei noțiuni, de la „non-muncă” și până la numeroasele conotații ale „muncii”, apoi modul în care aceste tipuri s-au dezvoltat de-a lungul istoriei Europei sud-estice. Continuarea acestei teme, în forma analizării muncii de fabrică, a muncitorilor, sindicatelor și funcționarilor în socialism, pe baza exemplului combinatului siderurgic bulgăresc „Kremikovci”, este realizată în studiul întocmit de Biljana Raeva și Ulf Brunnbauer – și care debutează cu un banc povestit de unul dintre foștii muncitori ai combinatului. Sunt urmărite evoluția sindicatelor în Bulgaria socialistă, problemele cu care muncitorii se confruntau, și în fine organizarea brigăzilor de muncă. O problemă similară, însă pe cazul Albaniei, este analizată de Visar Nonaj în studiul său privind recrutarea forței de muncă pentru combinatul siderurgic „Oțelul Partidului”, cel mai mare combinat al Albaniei socialiste; după câteva precizări metodologice, este descrisă importanța siderurgiei în statele socialiste, apoi modul în care avea loc recrutarea de personal pentru acestea, alături de celelalte probleme incidente, de la locuință și până la migrație și calificare.

Secțiunea următoare comemorează două personalități ale istoriografiei care au trecut în eternitate în anul 2013: Mathias Bernath (1920-2013) și Charles Jelavich (1922-2013). Ultima secțiune, care cuprinde aproape jumătate din economia volumului este cea conținând recenziile; nu mai puțin de 115 sunt grupate tematic și cronologic, cu un indice topografic, al materiilor și persoanelor din titlurile lucrărilor recenzate. Cuprinsul propriu-zis al volumului este structurat cronologic și tematic, cel al recenziilor alfabetic. Cu o focalizare asupra istoriei contemporane, acest volum este o publicație complexă și reușită, conținând multe contribuții valoroase.

Loránd Mádly